

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

3. Григорьев Д.В. Внеурочная деятельность школьников. Методический конструктор: пособие для учителя / Д.В. Григорьев, П.В. Степанов. – М.: Просвещение, 2010. – 223 с.
4. Гриценко Н. Интеграція предметів природничо-математичного циклу в умовах профільного навчання / Н. Гриценко. – Завуч. – 2007. – №21. – С. 25 – 26.
5. Ельбрехт О.М. Педагогіка вищої школи: модульний лекційно-практичний курс / О.М. Ельбрехт. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 78 с.
6. Любичева В.Ф. Дидактические сказки в процессе обучения математике. Вопросы обучения и воспитания / В.Ф. Любичева, Р.Р. Мухамедьянова, 2007. – №6. – 32–37 с.
7. Сергієнко В. Науково-практичне місце інтеграції та інтеграційні особливості навчального процесу в ліцеї економічного профілю / В. Сергієнко. – Завуч. – 2007. – №21. – С. 6 – 7.
8. Соломенко Л. Інтегративний підхід до організації науково-пошукової роботи в ліцеї / Л. Соломенко. – Завуч. – 2007. – № 21. – С. 8 – 9.
9. Сухаревская Е.Ю. Интегрированное обучение в начальной школе / Е.Ю. Сухаревская. – Ростов/Д, 2003. – 230 с.
10. Федоренко Н., Бицюра Ю. Інтеграційні аспекти викладання математики в ліцеї економічного профілю / Н. Федоренко, Ю. Бицюра. – Завуч. – 2007. – № 21. – С. 9 – 12.
11. Шукевич Ю. На шляху до профільної інтеграції / Ю. Шукевич. – Завуч. – 2007. – № 21. – С. 3 – 4.
12. Шукевич Ю., Бицюра Ю. Науково-методичні основи здійснення міжпредметних зв'язків у навчанні / Ю. Шукевич, Ю. Бицюра. – Завуч. – 2007. – №21. – С. 4 – 5.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2015

УДК 377.011:316.28

Марія Мефанік, аспірант кафедри педагогіки та методики професійного навчання
Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядаються особливості формування комунікативної культури учнів професійно-технічних навчальних закладів. Розкрито суть комунікативної культури учня професійно-технічного навчального закладу.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, комунікація, комунікативна компетентність.

Лит. 5.

Марія Мефанік, аспірант кафедри педагогіки та методики професійного навчання
Української інженерно-педагогічної академії, г. Харків

ФОРМИРОВАНИЕ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ УЧЕНИКОВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В даній статті розглядаються особливості формування комунікативної культури учнів професійно-технічних навчальних закладів. Розкрито сутність комунікативної культури учня професійно-технічного навчального закладу.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, коммуникация, коммуникативная компетентность.

Maria Mefanik, Postgraduate Student Pedagogic and Methods of Vocational Education Department
Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Kharkiv

FORMING OF COMMUNICATIVE CULTURE OF STUDENTS OF VOCATIONAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

In this article examined to the feature of forming of communicative culture of students of vocational educational establishments. Essence of communicative culture of student of vocational educational establishment is exposed.

Keywords: competence, professional competence, communication, communicative competence.

Постановка проблеми. Українська система професійної освіти, інтегруючись до єдиного європейського простору, останнім часом зазнала значних перетворень, що торкнулися таких її складових, як зміст освіти, форми і методи оцінки результатів. Сучасний ринок праці

потребує професійно компетентних, мобільних кваліфікованих робітників, що, у свою чергу, активізує пошук шляхів підвищення ефективності професійної освіти. Найбільш ефективно ці задачі можуть бути вирішені шляхом використання в навчанні сучасних педагогічних і технологічних систем, які базуються на засадах комунікативної діяльності, що забезпечує одночасний розвиток, навчання і виховання учнів, шляхом залучення їх в активну комунікативну діяльність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У сучасних науково-педагогічних дослідженнях комунікативну культуру розглядають як компонент: особистісної культури (А.В. Мудрик, В.І. Саф'янов); інформаційної культури особистості (Р.С. Гуревич, А.М. Коломієць, А.В. Литвин); професійної культури фахівця (К.С. Абішев, В.С. Грехнев, Т.Н. Єрмакова, І.І. Зарецкая); комунікативний аспект професійної підготовки (Л.В. Барановська, Н.В. Кузьміна). Проблеми структурного аналізу комунікативної культури, зокрема професійної досліджували Л.М. Іванченко, О.В. Запара, С.В. Знаменська, В.А. Лівенцова, І.О. Мазаяєва, Н.О. Мітрова, А.В. Мудрик, В.С. Садовська, О.В. Шевцова, М.П. Шовкун, Н.В. Юрченко. Розбіжність думок щодо підходів, критеріїв, принципів структурування комунікативної культури фахівців зумовила вибір теми статті, **метою** якої є розкрити сутність формування комунікативної культури учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Комунікативна культура учня професійно-технічного навчального закладу передбачає наявність у нього відповідних моральних якостей, здатності до творчості, професійних знань, умінь й навичок, серед яких значне місце належить комунікативним компетенціям, культурі спілкування, адекватному донесенню інформації, естетизації професійної діяльності. У країнах з розвинутими освітніми системами становлення і розвиток комунікативної культури учня пов'язують з формуванням культури міжособистісного спілкування. Комунікативна компетентність, як досконале володіння мовою на вербальному й невербальному рівнях, здатність соціально прийнятно спілкуватися, дотримуючись певних морально-етичних норм з урахуванням психологічних особливостей співрозмовника, визнається в економічно розвинених країнах перспективним напрямом професійної підготовки, а високий рівень комунікативної культури – однією з головних умов працевлаштування та кар'єрного зростання у сфері бізнесу, ринку послуг, управлінні, освіті тощо. У зв'язку з цим

актуалізується потреба пошуку раціональних організаційно-педагогічних умов формування комунікативної культури майбутніх фахівців у професійно-технічних навчальних закладах, які передбачають зокрема використання потенціалу суспільно-гуманітарних предметів з метою професійно-комунікативного розвитку учнів, а також готовність викладачів до цього процесу, що дасть змогу організувати і забезпечити належну гуманітарну, загально професійну та професійно орієнтовану підготовку фахівців відповідно до Державних стандартів професійної освіти та сучасних вимог роботодавців і ринку праці.

Важливу світоглядно-орієнтувальну функцію у професійно-технічних навчальних закладах несе взаємозв'язок естетичних, психологічних, культурологічних знань і професійних умінь як чинник розвитку комунікативної культури майбутнього фахівця. Комунікативна діяльність працівників сфери обслуговування має міжособистісний характер і забезпечується їхньою комунікативною компетентністю. Для професійної діяльності випускників професійно-технічного навчального закладу вважаємо визначальними умовні категорії спілкування: взаємодію, взаємостосунки, взаємооцінку. Передусім це стосується спілкування як міжособистісної взаємодії, метою якої є задоволення потреби у спільній діяльності, коли спілкування виступає як сукупність зв'язків і взаємовпливів працівника сфери послуг і клієнта. Міжособистісне спілкування виконує багато різних функцій, серед яких професійно-ділова, пізнавально-діагностична, інформаційна, управлінська (мобілізаційно-спонукальна), зворотного зв'язку, самоутвердження особистості, забезпечення позитивних емоцій, психологічної комфортності від спілкування тощо. Психологічні механізми сприймання й розуміння один одного, міжособистісна привабливість, взаємовплив і рольова поведінка реалізуються в комунікативній культурі, яка є провідним важелем формування й розвитку міжособистісних відносин. Вони ґрунтуються на взаємній готовності суб'єктів до певного типу неформальної взаємодії та спілкування, виникають і розвиваються на основі суб'єктивної потреби у спілкуванні та її задоволенні, регулюються індивідуально-психологічними особливостями людей, що взаємодіють, і супроводжуються станом задоволення чи незадоволення один одним.

Професійне навчання є періодом початкової особистісної професійної ідентифікації, становлення і розвитку професійної культури, засвоєння професійних знань, опанування

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

основних виробничих умінь і навичок, набуття освітньо-професійної кваліфікації та компетентності, формування психологічної готовності до майбутньої професії і планування свого соціально-професійного і кваліфікаційного розвитку.

Підготовка випускників професійно-технічних закладів до професійної діяльності в умовах сучасних ринкових відносин вимагає активізації навчально-пізнавальних можливостей учнів.

Н.Г. Ничкало зазначає: “Розбудова системи освіти, її докорінне формування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні” [3].

З огляду на сучасні умови однієї з особливостей навчально-виховного процесу в ПТНЗ є право педагогів обирати форми і методи організації навчання, а педагогічні працівники мають самостійно визначати засоби, форми і методи навчання, і виховання учнів з урахуванням положень загальної педагогіки та методики навчання.

Ефективність і сила впливу на свідомість вихованців залежить від професійних умінь і стилю роботи викладача. Використання комунікативних технологій викладачами суспільно-гуманітарних, загальнопрофесійних і професійно орієнтованих дисциплін ПТНЗ оптимізуватиме навчально-виховний процес.

Як показує практика, нетрадиційні форми проведення уроків (або його фрагментів чи елементів) добре впливають на формування комунікативної культури, тому повинні бути в арсеналі кожного викладача. Використання комунікативних технологій в навчально-виховному процесі дозволять заохотити учнів до навчальної діяльності, пробудять інтерес і мотивацію, навчать самостійному мисленню та формуватимуть зацікавленість до майбутньої професії. Заохочення учнів професійно-технічного навчального закладу до дискусії й питань робить обстановку в аудиторії більш демократичною, творчою, емоційною. Педагогам ПТНЗ у міру можливостей доцільно акцентувати увагу на суті й особливостях майбутньої професії учнів, комунікативній культурі як компоненту професійної діяльності, прояві комунікативної культури під час виконання фахових функцій.

Разом із тим, комунікативні технології надають викладачу можливість активізувати і продуктивно використовувати в навчанні світові інформаційні ресурси, озброюють його ефективними

інструментами для вирішення різноманітних завдань професійної педагогічної діяльності, що виходять за межі вузько-предметної спеціалізації. Це зумовлює доцільність вивчення питань щодо сутності інформаційно-технологічної компетенції як складової загальнопрофесійної компетентності інженера-педагога і розробки адекватних шляхів її формування у процесі його підготовки.

Як відзначає М. Прадівлянний, у наукових дослідженнях комунікація розглядається зазвичай як взаємодія й комунікативний процес, учасники якого почергово та безперервно виступають у ролі джерела або одержувача інформації. Тому комунікацію можна ототожнити з процесом взаємодії між людьми, під час якого відбувається обмін інформацією за допомогою вербальних, невербальних і комп’ютерних засобів [4].

Визначення поняття “професійно комунікативна компетентність” передбачає розкриття сенсу таких понять, як “компетентність”, “професійна компетентність”, “комунікація”, “комунікативна компетентність”.

Установлено, що дефініцію “компетентність” було запозичено з англійської мови (її прообраз – слово *competence*), де вона означає: 1) дохід, достатній для комфортного життя людини; 2) правомочність. Тож компетентність – це властивість людини, що має певні здібності, силу, владу, вміння й знання для виконання певних обов’язків [5].

Як вважає Н. Завіниченко, стосовно професійної діяльності комунікативна компетентність – це властивість фахівця, котрий здатний орієнтуватись у ситуаціях професійного спілкування та розуміти мотиви й дії партнерів як свої власні, керуючись при цьому засвоєними знаннями та власним досвідом [1]. Ці думки продовжує Т. Непомняща, яка стверджує, що комунікативна компетентність фахівця базується на його здатності діяти в соціумі з метою успішного розв’язання професійних завдань [2].

Отже, на основі узагальнення викладених вище ідей зроблено висновок про те, що професійно комунікативна компетентність учнів професійно-технічного навчального закладу, знаходячись на перетині змістових просторів термінів “професійна компетентність” і “комунікативна компетентність”, формується в умовах конкретної професійної діяльності на ґрунті загальної комунікативної компетентності особистості. На основі врахування різних точок зору щодо визначення термінів “компетентність”, “професійна компетентність”, “комунікація”, “комунікативна компетентність”, “професійно-комунікативна компетентність” зроблено також

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

висновок про те, що в контексті дослідження під поняттям “професійно комунікативна компетентність” розуміється інтегративна властивість особистості, яка забезпечує її спроможність реалізовувати ефективне спілкування в професійній сфері та є необхідною передумовою для здійснення її особистісно-професійної самореалізації. Установлено, що формування цієї компетентності у фахівця будь-якої спеціальності є актуальною вимогою сьогодення.

Таким чином, сутність інноваційних підходів до формування комунікативної культури учнів у системі професійно-технічної освіти полягає в тому, що:

- комунікативна компетентність майбутніх випускників професійно-технічних навчальних закладів зростає, якщо їхнє навчання ґрунтуватиметься на сучасних підходах до розвитку культури міжособистісних стосунків і спрямовуватиметься на формування вмінь швидко адаптуватися до нестандартних професійних ситуацій, постійно оновлювати контакти з клієнтами, колегами, налаштовувати нові стосунки для тривалої взаємодії, запобігати конфліктам і, в разі потреби, конструктивно їх вирішувати;

- підготовка випускників професійно-технічного навчального закладу до професійно-комунікативної діяльності буде ефективною, якщо вона реалізовуватиметься системно, в основу її змісту покладатимуться функціональні обов'язки та під час навчання враховуватимуться сучасні особливості професійної діяльності у сфері послуг (можливості колективної організації виробничих процесів; оперативне та своєчасне виконання замовлень відповідно до запитів клієнтів і вимог роботодавців; обмін інформацією за допомогою вербальних і невербальних засобів, у тому числі інформаційно-комунікаційних тощо);

- параметри якості комунікативних умінь і навичок учнів (глибина, повнота, ґрунтовність, усвідомленість тощо) зростуть, якщо у процесі професійної підготовки раціонально використовуватимуться комунікативні технології, реалізуватиметься взаємозв'язок естетичних,

психологічних, культурологічних знань і професійних умінь, враховуватимуться міжнародні вимоги до професійної компетентності працівників сфери обслуговування.

Висновки. Отже, для підвищення рівня комунікативної культури учнів професійно-технічного навчального закладу доцільним є розроблення й упровадження системи формування їхньої комунікативної культури у ПТНЗ. До подальших напрямів дослідження відносимо: вивчення завдань, функцій і напрямів розвитку комунікативної культури учнів у ПТНЗ, визначення організаційно-педагогічних умов формування комунікативної культури учнів професійно-технічного навчального закладу, розроблення науково-методичного забезпечення цього процесу.

1. *Завіниченко Н.Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти: автореф. ... канд. псих. наук: 19.00.07 / Н.Б. Завіниченко. – К., 2003. – 19 с.*

2. *Непомняця Т.В. Розвиток комунікативної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів на основі побудови спеціальних комунікативних конструкцій / Т.В. Непомняця // Методи удосконалення фундаментальної освіти в школах і вузах: матер. XV міжнар. науково-метод. конф. (Севастополь, 20 – 24 вересня 2010 р. / М-во освіти і науки України. – Севастополь: [Вид-во Сев НТУ], 2010. – С. 84 – 85.*

3. *Педагогічна майстерність, проблеми, пошуки, перспективи / [Н. Ничкало, І. Зязюн, Л. Пуховська та ін.]. – К., Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – 234 с.*

4. *Прадівляний М.Г. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій: 13.00.04 / М.Г. Прадівляний. – Вінниця, 2006 – 20 с.*

5. *Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 208 с.*

Стаття надійшла до редакції 26.11.2015

“Мова – ключ до серця цілого народу... Пізнати її – зрозуміти його душу...”

Марія Бурмака

українська співачка, Народна артистка України, кандидат філологічних наук

